

AZ ÖNREFLEKTIVITÁS ALKALMAZÁSA AZ ÉRTÉKELÉSBEN

Új innovatív vizuális értékelési módszer

Vizuális önértékelő lapok fejlesztése

Értékelési alternatíva a *vizuális kultúra* tantárgy
középiskolai oktatásában

Az önértékelés, kreatívfejlesztés, reflexivitás, eszközfejlesztés, vizuális
művészeti nevelés területein

DLA értekezés tézisei

Paál Zsuzsanna

2023

Témavezető

Dr. Kárpáti Andrea

Dr. Nagy Imre

Az értekezés témája

Doktori értekezésemben vizuális önértékelőlapok fejlesztésével foglalkozom. Egy új értékelési módszer felépítéséről, fejlesztéséről és bemutatásáról szól, a művészetpedagógiai értékelés fontosságának a hangsúlyozásával. A disszertáció megírásának alapja az általam végzett kutatás pedagógiai háttere; a mestermunkám pedig e kutatás eredményeinek képi, piktogramszerű ábrázolása. Ezek a vizuális jelek az önértékelő lapok emblémaszerű képi sűrítései, melyek összetett fogalmakat képeznek le rajzos formában.

A mestermunkám bemutatja a pedagógiai kutatások nyomán készített vizuális önértékelőlapok piktogramszerű karaktereinek vizuális megjelenítési formáit, mozdulatsorok ábrázolása által. A megrajzolt karaktereim bonyolult, összetett fogalmi képességrendszer képi egyszerűsítései A/4-es méretre készültek. A kutatásaim alapján megalkotott vizuális önértékelő lapok olyan témák alapján készültek el, melyeknek előképét még nem láttam az értékeléssel kapcsolatos publikációkban megjeleníteni.

A vizuális önértékelő lapok rendszerének kialakítása nővum az eddig megjelent rajzos értékeléssel kapcsolatos kutatásokban. A disszertációmnak tizenöt éves tanári múltam, tapasztalataim eredménye, kísérletező oktatói és pedagógiai hátterem adta az alapot. Ebben a folyamatban 120 darab, kézzel rajzolt piktogram humanoid karakter megalkotása történt. A kialakult humanoid karakterek oktatási céllal jöttek létre, melynek elsődleges szerepe a bonyolultabb szöveg redukciója volt, ezért nem az illusztráció, vagy rajzfilmes karaktertervezés felől közelítettem meg. Az oktatási cél a tanulók számára a jól érthető és kódolható figurális jelentéssűrítés megértése. Egy **követhető rendszer kialakítása**, mely egyértelműen felismerhető. Egy adott témához egy kérdés tartozik és ehhez 4 különböző szintű rajzos válasz kapcsolódik.

A kutatás céljai és kutatási kérdései

1. Fejleszthető-e önértékeléssel a vizuális kreativitás?

Az önértékeléssel a tanulók önmagukhoz való viszonya változik és a gondolkodásmódjuk változása által fejleszthető a vizuális kreativitás.

2. Hogyan hat a rendszeres értékelés a tanulók vizuális képességeinek fejlődésére?

Feltételeztem, hogy a tanulók figyelme és alkotói tudatossága növekszik az önértékelő lapok rendszeres használatával, hiszen a lapok érthetővé teszik számukra a feladatok fejlesztési céljait. A tudatosabb alkotó munka következménye lehet a vizuális képességek fejlődése

3. Lehet -e megbízhatóan értékelni a tanulói teljesítményeket szimbolikus vizualizációs formában megfogalmazott értékeléssel?

Feltételeztem, hogy a fiatalabb korosztály számára megbízhatóbb a rajzos, vizualizációs forma, mint a csupán szöveget tartalmazó értékelés.

4. Hatékonyabb-e a vizuális értékelés, mint a szöveges?

Feltételeztem, hogy a képekben megfogalmazott értékelési kritériumok érthetőbbek, ezért hatásosabbak, mint a csak szövegben megadott értékelés.

5. Miben segítik elő a vizuális önértékelőlapok a fejlesztést?

Feltételeztem, hogy a feladat kiadásakor a tanulók kezébe kerülő önértékelő lapok jobban

ráirányítják a figyelmet a feladatra és segítenek nekik támpontokat adni a jobb feladat teljesítés érdekében.

6. Milyen lehetőségei és korlátjai vannak a vizuális önértékelésnek?

Feltételeztem, hogy korlátozó tényező lehet, hogy a lapok általános értékelési kritériumokat jelenítenek meg és nem teljesen adekvátok az adott feladathoz.

Kutató munka

Értékelési alternatívaként önreflektivitást segítő eszközt fejlesztettem, középiskolások részére, amely avval a céllal jött létre, hogy saját tanulmányaikkal kapcsolatban, a saját felelősségüket fejlessze. A kutatásnak elsődleges célja a tanulói önreflektivitás, de emellett a tanárok számára is hasznos visszajelzés a diák saját tanulásához való viszonyáról és a tananyaghoz kapcsolódó problémáiról, eredményeiről. A tanítás folyamatába jól beilleszthető visszajelzések új formája lehetőséget ad a tanulónak és a tanárnak is a problémák megértésére és közös továbblépésre. A vizuális önértékelő lapok a tanítást, tanulást segítő eszközzé válnak. Lehetővé téve a tanulók számára saját munkájuk árnyaltabb megfigyelését, s ezáltal jobb rálátást a tanulási folyamat lépcsőzetes jellegére és saját iskolai tevékenységükre.

Az új értékelési módszer alkalmas a tanulói hatékonyság növelésére a vizuális feladatok megoldásában. A tanulói önértékelés fejlesztése révén, más tantárgyakban, és élethelyzetekben is jól alkalmazhatják a diákok. A tanárok értékelő munkája újabb lehetőségekkel bővíthet, mely segíti a munkájukat.

Az általam fejlesztett önértékelő lapok célját két nagyobb területre lehet szétválasztani. Az egyik, hogy az értékelés nézőpontja áthelyeződik a tanuló szemszögébe. A tanuló maga jelöli meg azt a szintet, amit szerinte a saját feladatmegoldásában elért. Saját alkotására rátekintve önreflektíven lép bele az értékelés mezőjébe. A másik cél a feladat részegységeinek megismertetése a tanulókkal az önértékelő lap által. Az alkotómunka gyakran több lépcsőből, több részletből áll, ám ezek nem különülnek el mindig tudatosan a tanulók számára. A vizuális önértékelő lap rávilágít a részfeladatok fontosságára és a részegységek egymásra épülésének jelentőségére.

Az önértékelő lapoknak azért is van jelentősége, mert az értékeléssel kapcsolatos negatív tanulói előítéleteken tud változtatni. A képes önértékelő lapok új gondolkodásmódra készítetik a diákokat, amely önreflektívebb attitűdhöz juttatja őket. Az önértékelő lapok meghonosítása, véleményem szerint egy érzékenyebb, nyitottabb és saját önfejlődését jobban kézben tartó készséget fejleszt.

A képes értékelő lap olyan értékelő módszer, amelyet a tanár és diák egyaránt használhat, és amelyik az értékelés módszerére is megtanítja a tanulókat amellet, hogy önértékelésüket is fejleszti.

A tanulmányban hétféle vizuális önértékelő lapot mutatok be. Mindegyik értékelőlap olyan témákat dolgoz fel, mely a vizuális kultúra órákon gyakrabban előforduló feladatsorokhoz köthetők. Ezek a feladatok egyénileg és csoportban is végezhetők, de közös bennük, hogy egy hosszabb alkotási folyamatot vetítenek előre. A több szakaszból álló feladatok esetén a tanulók számára könnyebbé teszi a feladat egészének átlátását, a feladat struktúráját és a felépítését. Ez a tanár számára is segítség lehet, mert a feladat szakaszainak részletes elmagyarázása nem minden esetben egyértelmű a tanulók számára. Az is látható a feladatlapon, hogy milyen típusú elvárás fogalmazóik meg a feladattal

kapcsolatban.

A feladatlapokon 4 kompetencia van feltüntetve, amihez 4 különböző megoldási szint kapcsolódik. A szintek azt jelölik, hogy a tanuló, saját véleménye szerint, hogyan oldotta meg a feladatot. A szinteket saját grafikáim piktogramjai jelölik. Az A, B, C, D szinteket a tanulók önállóan jelölik meg, saját érzéseik szerint.

Az A. szint azt jelenti, hogy nem elégedett a saját munkájával, a B. szint azt jelenti, hogy vannak olyan részek, amelyekkel elégedett, de javításra van még szükség.

A C. szint, véleménye szerint jól teljesítette a feladatot, de még lehet fejlődni, a D. szint jól sikerült a feladat, új felismerésekre, összefüggésekre jutott, elégedett a munkájával.

„A lap szimbólumai a tevékenységeket négy, ennek minőségét kifejező helyzetben mutatják be. A vizuális képességrendszer fejlettségi szintjeit a közös európai vizuális kultúrában felnővők számára képi jelekkel érthetően meg lehet jeleníteni. Az értékelési szempontok előzetes ismerete nem csökkenti a kreativitást, sőt növeli a fluenciát: vázlatok, alternatívák számát. A részletes önértékelési folyamat motivál”. (Kárpáti, 2019)

Az alábbi táblázat tartalmazza a vizuális értékelő lapok kipróbálását: kutatási időpontokat, helyszíneket és a résztvevők adatait.

Kísérlet ideje	Kísérlet tartalma	Részvevők oktatási szintje	Részvevők életkora	Kísérlet helyszíne	Részvevők száma
2023	önértékelőlap kitöltése	óvodások	4-7 év	Székesfehérvár Hetedhét Játékmúzeum	N=26
2023	önértékelőlap kitöltése	óvodások	4-7 év	ELTE-TÓK Gyakorló Óvoda	N=16
2023	önértékelő lap kitöltése	szakgimnáziumi tanulók	15-16 év	Pécsi Művészeti Gimnázium	N=30
2022	önértékelő lap kitöltése	gimnáziumi tanulók rajzfakultáció	15-16 év	Budapest Szent László Gimnázium	N=15
2020	önértékelőlap kitöltése	gimnáziumi tanulók	15-17 év	Pécsi Református Gimnázium	N=60
2020	önértékelő lap kitöltése	szakgimnáziumi tanulók	16-17 év	Pécsi Művészeti Gimnázium	N=60
2017-2019	önértékelő lap kitöltése	szakgimnáziumi tanulók, OKJ képzés	19-21 év	Budapest Számalk Szakgimnázium	N= 65
2023	önértékelő lap elemzése, szakdolgozat készítése az önértékelő lapok	Mesterszakos hallgatók	25-45 év	Budapest ELTE-tanító és Óvónőképző	N=5

	alapján				
2020	önértékelő lap kitöltése és megvitatása	Múzeum pedagógusok és vizuális kultúra tanárok	25-50 év	Deák 17 Gyermek és Ifjúsági Galéria	N=10
2019	önértékelő lap kitöltése	Levelező, tanító szakos hallgatók	25-45 év	Budapest ELTE-tanító és Óvónőképző	N=70
2019	önértékelő lap elemzése, megbeszélése	Mentortanárok Szakértői értékelés	28-50 év	Budapest Magyar Képzőművészeti Egyetem	N=10
2019	önértékelő lap elemzése, megbeszélése	Tanár szakos hallgatók	22-29 év	Budapest Magyar Képzőművészeti Egyetem	N=12
2019	önértékelő lap kitöltése	Tanár, kutató tartalom fejlesztők	29-45 év	Budapest Oktató- és Fejlesztő Intézet	N= 25

132 kutatásba bevont tanár, mentor, mester- és tanárszakos hallgató és 272 gyerek és tanuló töltötte ki az önértékelő lapokat.

A kutatás eredményei

Az alábbiakban röviden összefoglalom a kutatásaim alapján kutatási kérdéseimre adott válaszokat.

1. Fejleszthető-e önértékeléssel a vizuális kreativitás?

Az önértékeléssel a tanulók önmagukhoz való viszonya változik és a gondolkodásmódjuk változása által fejleszthető a vizuális kreativitás. Az ELTE-TÓK tanárképzős hallgatói önértékelő lapjai alapján levont következtetés.

2. Hogyan hat a rendszeres értékelés a tanulók vizuális képességeinek fejlődésére?

A Pécsi Művészeti Gimnázium tanulói többször töltötték ki az önértékelő lapokat, mely alapján azt a következtetést vontuk le, hogy a tanulók figyelme és alkotói tudatossága növekedett meg az önértékelő lapok rendszeres használatával, hiszen a lapok érthetővé tették számukra a feladatok fejlesztési céljait. A tudatosabb alkotó munka következménye lett a vizuális képességek fejlődése, melyet a tanulók portfóliói alapján a rajztanárral együtt értékeltünk.

3. Lehet-e megbízhatóan értékelni a tanulói teljesítményeketszimbolikus vizualizációs formában megfogalmazott értékeléssel?

A kutatás azt bizonyította, hogy még a fiatalabb korosztály számára eredményesebb volt a rajzos, vizualizációs forma, hiszen az ELTE-TÓK gyakorló óvodapedagógusai által koordinált kísérletben is bevált az önértékelőlapok kitöltésekor

4. Hatékonyabb-e a vizuális értékelés, mint a szöveges?

Az önértékelő lapokat követő megbeszéléseken minden esetben kiderült, hogy a képekben megfogalmazott értékelési kritériumok érthetőbbek, ezért hatásosabbak, mint a csak szövegben megadott értékelés.

5. Miben segítik elő a vizuális önértékelőlapok a fejlesztést?

A feladat kiadásakor a tanulók kezébe kerülő önértékelő lapok jobban ráirányítják a figyelmet a feladatra és segítenek nekik támpontokat adni a jobb feladat teljesítés érdekében.

6. Milyen lehetőségei és korlátjai vannak a vizuális önértékelésnek?

Korlátozó tényező, hogy a lapok általános értékelési kritériumokat jelenítenek meg és nem teljesen adekvátok az adott feladathoz. Előny viszont, hogy a tanár kollégák sokkal több vissza jelzést kapnak a tanulóktól, hogy az adott feladatban milyen nehézségeik vannak, ha a tanár hagy időt arra, hogy ezekről beszéljen is a tanuló, az értékelők kitöltése során. A részletesebb tanulói visszajelzésekről a lapok hátoldalára írt szöveges magyarázatokból értesültem.

A doktori kutatás legfontosabb eredményei

3 városi oktatási, múzeumi helyszínének bevonása a kutatásba (Budapest, Pécs, Székesfehérvár)

4 publikáció a kutatással kapcsolatban művészetpedagógiai folyóiratokban

8 Konferencia részvétel, ebből egy nemzetközi az European InSEA congress, Helsinki

7 vizuális önértékelő lap elkészítése a művészetpedagógia változatos kompetenciáinak megjelenítésével

28 kérdés megfogalmazása a vizuális neveléssel kapcsolatban

120 megrajzolt karakter, az önértékelő lapok információit, kompetenciákat, alkotási fázisokat sűrítő rajzai

122 kutatásba bevont tanár, mentor, mester- és tanárszakos hallgató, akiknek támogató, reflektív hozzászólásai segítettek a kutatást

272 gyerek és tanuló részvétele a kutatásban, akik számára az értékelés új lehetőséggel bővült és segítette őket az önreflektív gondolkodásban

Az értekezés felépítése

1. Előszó

Vizuális kultúra tantárgy alkotói feladatainak értékelése, Tanulói önértékelés, Vizuális önértékelő lapok keletkezésének háttere

2. Kutatás alapja

Fogalmi térkép készítése, fogalmi térkép összefüggéseinek magyarázata

3. Vizualizáció

Képi fordulat, Vizuális jelek és piktogramok

4.Értékelés és mérés képek használatával

Figuratív vizuális értékelőlapok

5. MESTERMUNKA

Szintek jelrendszere, Vizuális önértékelő lapok típusai, formai és grafikai változatok, a képes értékelők piktogramjainak variálhatósága

6. Értékelés

Értékelés típusai, funkciók, célok, vonatkozások szerint. Értékelés a vizuális nevelésben. Vizuális műveltség keretrendszer

7. Vizuális önértékelő lapok a gyakorlatban

Tanulói, tanári és tanárszakos hallgatók visszajelzései

8. Értékelőlap, mint alkotó felület

Értelmezhetőség, narratíva, színezés, szintek

9. Vizuális önértékelő lapok aktualitása

Konklúzió

10. Irodalomjegyzék

A disszertációhoz kapcsolódó publikációim és konferencia előadásaim

2023

Konferencia:

VI. Művészetpedagógiai Konferencia VI. MKE, MMA, Budapest

Rajzos önértékelő lapok használata óvodások múzeumi élményeinek kikérdezéséhez

<https://mpk.elte.hu/>

http://mpk.elte.hu/download/reszletes_program_MPK_2023_v3.pdf

Publikáció:

Assessment of visual sub-competencies through Visual Rubrics: case studies based on the Common European Framework of Reference of Visual Competencies (CEFR-VC)

Andrea Kárpáti & Zsuzsanna Paál

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/1051144X.2022.2132618?needAccess=true>

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1051144X.2022.2132618>

2021

Konferencia:

IV. Művészetpedagógiai Konferencia ELTE-TÓK, Budapest

Vizuális önértékelő lapok – játék és önreflexió

IV. Művészetpedagógiai Konferencia–Paál Zsuzsanna-Vizuális Önértékelő Lapok

Művészetpedagógiai Konferencia – ELTE Workshop for Arts Education 2021
tanulmánykötet.

Konferencia alcíme: ÉLNI A KULTÚRÁT! – JÁTÉK, MŰVÉSZETPEDAGÓGIA ÉS TUDOMÁNY –
fókuszban: játék és gyermekkultúra 173.oldal Paál Zsuzsanna: *Vizuális önértékelő lapok*
<http://mpk.elte.hu/download/0708ABSZTRAKTKOTET2021MPK-EWAEv6.pdf>

Publikáció:

Paál Zsuzsanna: *Vizuális önértékelő lapok,*
Az önreflektivitás alkalmazásának előnyei és bemutatása konkrét példákon keresztül.
Társszerző: Styrna Katalin, *Vizuális Kultúra* 2021/4
<http://vizualiskulturaujsag.hu/lapszamok/>
<http://vizualiskulturaujsag.hu/wp-content/uploads/2021/07/5.%20Paa%CC%81l-Styrna.pdf>

2019

Konferencia:

Változások a pedagógiában – a pedagógia változása konferencia, Pázmány Péter
Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Vitéz János Tanárképző
Központ, Esztergom
Vizuális értékelőlapok a vizuális pedagógiában
[Paál Zsuzsanna-Vizuális értékelőlapok alkalmazása- PDF](#)

III. Művészetpedagógiai Konferencia, Budapest
Vizuális értékelő lapok, a kutatás bemutatása
[2019 Művészetpedagógiai konferencia](#)

Pedagógiai Értékelési Konferencia, Szeged
Értékelés a Művészetpedagógiában,
http://acta.bibl.u-szeged.hu/66222/1/pek_2019_053.pdf
[2019 PÉK, Vizuális értékelőlapok, Paál Zsuzsanna](#)

Publikáció:

Paál Zsuzsanna: *Új kvalitatív értékelési módszer a vizuális nevelésben, Új pedagógiai*
Szemle, 2018/11-12
<https://folyoiratok.oh.gov.hu/szerzok/paal-zsuzsanna>

2018

Konferencia

European InSEA congress Espoo (Finnország)
Interdisciplinary visual art project

II. Művészetpedagógiai Konferencia, Budapest
2D Humanoid print, projekt bemutatása a vizuális nevelésben
[2018 2D. Humanoid print Paál Zsuzsanna Konferencia](#)

Publikáció:

Pedagógiai jelenetek, Új Pedagógiai Szemle, 2018/9-10
Paál Zsuzsanna: *2D Humanoid Print – egy projekt képei és leírása*
<https://folyoiratok.oh.gov.hu/szerzok/paal-zsuzsanna>

2017

Konferencia:

I. Művészetpedagógiai konferencia, ELTE TTK, Budapest

Mintázatok, projekt bemutatása a vizuális nevelésben